

Kes, a sólyomfióka Billy számára az a lény, aki „személyen” keresztül az Egész-éégbe kapcsolódni tud. Ezt a nemes madarat ember meg nem szelédítheti, csupán jelenlétéhez képes hozzászoktatni. Szép és szabad. Pórázon is, bezártan is. Ez a szabadság magától értetődik: belülről fakad, egyúttal a madár pusztá létezéséből is sugárzik. Egyenrangú teremtmény „gazdájával”. A „gazda”, Billy pedig szenvedélyes barátsággal csodálja a létezésnek azt a magas fokát, amely a sólyom szabadságából, önmagával teljesen azonos voltából, világon való jelenlétének hitelességéből árad.

Hasonló ez a kapcsolat *A kis herceg* rókájához, csak éppen nem olyan negédes. Semmi elvontság, semmi példázatszerűség nincs benne. A film képei az emberi létezés elrontottságáról, nyomorúságáról tudósítanak. A gyűlölet, a megvetés, a káröröm az élet természetes velejárójának tűnik itt, s már-

már azt a csalóka benyomást kelti, hogy kis adagokban egészen elviselhető. Minden vigasztalanul banális, bezárt, determinált, néha fájdalmasan, fanyarul humoros, de egészében véve kedélytelen. Mire felfognánk, hogy Billyt sólymával való barátsága ebből a sivárságból, fojtottságból megválthatná — bátyja bosszúból már ki is tekeri a madár nyakát egy piszlicsáré kis sérelem miatt. Mentésge persze, neki is van: nehéz ennyi boldogtalanságot törlesztés nélkül elviselni.

A kör máris bezárul. Billy elsrja utolsó gyermeki könnyeit, kiemeli a kukából barátja testét és az erdőben eltemeti.

Ő tudja egyedül, hogy az önmaga megőrzésért vívott küzdelemben súlyos, talán megsemmisítő vereségre van ítélve. Ken Loach pedig tudja, hogy e küzdelem tárgya életünk egyetlen jelentős tétje.

Tóth Péter Pál

Levelek — válaszok

Nagy érdeklődéssel olvastam Dobszay László „Liturgikus reform még el sem kezdődött” című írását, bár a cím alapján élt bennem a gyanú, hogy véleményünk valószínűleg nem fog mindenben találkozni.

Még a látzatát is szeretném elkerülni annak, mintha vitába akarnék szállni a Szent Liturgia lelkes hívével. Bár teológiai tanulmányaim kezdetétől — immár több mint hatvan éve — a Szent Liturgia elkötelezettjének szeretném magam érezni, de sohasem álltam a liturgia ügyéért küzdök élvonalában. A II. Vatikáni zsinat liturgikus konstitúciója végrehajtásának idején ugyanis, tehát a kritikus időben, Rómában tartózkodtam.

Első megjegyzésem: a múlttal szemben majdnem hálátlanságnak érzem a többszörösen negatív, elmarasztaló ítéletet. Ha igaz, hogy a liturgikus reform még el sem kezdődött, akkor kikerülhetetlenül fölmerül a kérdés: mit csináltak azok, akik nemcsak lelkesedéssel, hanem hozzáértő ügybuzgalommal is szolgálni, előbbre vinni akarták a liturgia ügyét? Ezt a sok szépre és nemesre törekvő odaadás hálátlan félredobásának is kellene éreznünk. Nem akarom föl sorolni mindazokat, akiknek neve be van írva a magyarországi liturgikus élet munkásai közé, de két nevet említenem kell, mert velük szemben szinte személyes kötelezettséget, felelősséget érzek. Mihályfi Ákosról, a cisztercita egyetemi tanárról és Hantó (Halamka) Gyula piaristáról, rendtársamról van szó. A harmadikat, Szunyogh Xavér nevét csak azért nem említem, mert őt emlegetik mások is. Mihályfi éveken keresztül az egyetem katedrájáról sugározta a Szent Liturgia szellemét, szeretetét és értését, Hantó Gyula pedig folytatta munkáját.

Második megjegyzésem „a XX. század legreménytelibb mozgalmanak” a liturgikus mozgalomnak csalódást okozó letérésével, megtorpanásával kapcsolatos, de közben azt is szeretném jelezni, hogy a liturgikus mozgalmat és a liturgia sorsát nem tudom egészen együtt látni, bár kétségtelenül van közöttük kapcsolat. A liturgikus mozgalom, ha nem is olyan lenyűgöző lobogással és erővel, mint tőlünk nyugatra, de nálunk is élt, sőt virágzott, és „az 1920-as, 1930-as években, — mint a tanulmány is megállapítja — már gazdagon gyümölcsöző liturgikus apostolság volt”. Miért lankadt le szinte az életképtelenségig? A mozgalmaknak megvan a maguk sorsa, és lélektanukhoz tartozik, hogy idővel lankadnak, mert esetleg megfogyatkozik a belső hajtóerő, vagy hiányzik a külső mozgatóerő. Nem történt-e nálunk is valami hasonló? Hol követtünk el olyan mulasztást, amely ilyen következménnyel járt?

A megtorpanás okainak keresésénél talán szabad arra is gondolnunk, hogy a nem könnyű húszas évek után nagyon nehéz időket kellett átvészelnünk. Az élvonalban dolgozó vezetők eltűntek, a kialakult történelmi helyzet szinte lehetetlenné tette a szükséges erőforrásainkkal való normális kapcsolatot. A sokszor gúzsba kötő korlátozások pedig nemcsak eredményektől fosztottak meg többeket, hanem a munkakedvet is lankasztották, befőtötták.

Nem egészen ildomos egyéni sérelmeket emlegetni, amikor sokkal jelentősebb ügyekről van szó, de csak ezen a módon szólhatok olyan dologról, amelyeknek cselekvő vagy inkább szenvedő részese voltam. Magam négy alkalommal voltam kénytelen érezni a visszafogó, sőt visszahúzó erőt. 1. 1943-ban a Szent István Társulat megjelentette *Katolikus Szertartástan középiskolák használatára c. tankegyetemet*. Pokorny Emmánuel azonos című köny-

vének átdolgozása volt ez névleg, mert az akkori tankönyv-politika szerint így számíthatott legkönyebben a tankönyvek sorába való befogadására, valójában azonban alig néhány sor maradt meg a régiekből, a többi új volt és úgy készült, hogy az újabb idők követelményeinek is szemébe akart nézni. Egyetlen kiadással befejezte pályafutását. 2. Mint az Üdvösség éve munkaközösségének utolsó még életben lévő tagja, az 1940-es évek elején a kiadóval a Szociális Missziótársulat főnöknőjével terveztük az Üdvösség éve változatlan újabb kiadását. A közben kitört második világháború miatt a terv nem kerülhetett megvalósításra. Ugyanez lett a sorsa a 3. szándéknak. Még hittanár koromban támadt az a gondolatom, hogy a vastag Szunyogh-Missale helyett egy jóval vékonyabb Miskönyvet adok diákjaim kezébe, amely vasár- és ünnepnapokra szól és amelyet felnőttek is könnyebben és talán szívesebben használnak. El is készítettem a magyar viszonyokat szem előtt tartva latin és magyar nyelvű miseszövegekkel a vasár- és ünnepnapokra szánt miskönyvet. A magyarázatokat a liturgiai szempontból is kiváló, mintaszerű Schott-Missale szövegéből vettem. Az engedély is megvolt már, a kézirat is készen. Itt is közbejött a háború, és a tervet le kellett venni a napirendről. 4. Az újabb, kudarcba fulladt próbálkozás az volt, hogy XXIII. János pápa 1960-ban „motu proprio” megjelent új Rubrika-kódexe után, a szükségessé vált változások beledolgozásával, elkészítettem az Üdvösség éve új átdolgozott kiadását. Amire ez elkészült, XXIII. János pápa meghirdette a II. Vatikáni egyetemes zsinatot, és nem lehetett tudni, mit lehet a zsinattól várni. Így ebből a tervből sem lett semmi. Távól áll tőlem, hogy ezeknek a próbálkozásoknak nagy jelentőséget akarjak tulajdonítani. Valamit azonban mégiscsak jelentettek, ha mást nem, legalább azt, hogy nem aludtunk el egészen, és élt bennünk a vágy, a keresés, a többlet, teljesebbet akarás után.

A liturgikus mozgalmat a II. Vatikáni zsinathoz akarni kapcsolni úgy, mintha a zsinat lett volna a mozgalom sikertelenségének oka, véleményem szerint némileg időtévesztés, hiszen amikor a zsinat rendelkezései napvilágot láttak, a liturgikus mozgalom már igazában alig volt élők mondható. Ezért nem tudom magamévá tenni azt a véleményt sem, hogy „a zsinati változások lefegyverezték a mozgalmat”. Ugyanúgy idegenül hangzik számomra a megállapítás, hogy a „liturgikus megújulás ügye tévútra került”, mert „a közelmúltban az a hamis benyomás alakult ki az embereken, hogy a II. Vatikáni zsinat konstitúciójában és a zsinat utáni rendeletekben a liturgikus mozgalom célhoz ért”. Ha tévútról lehetne beszélni, akkor mindenképpen meg kellene jelölni a

tévútnak valamilyen irányát vagy mozzanatát. A II. Vatikáni zsinat valójában nem a liturgia reformjáról beszél, hanem a liturgikus élet megújulásáról, hiszen nem újítás volt a célja, hanem hogy segítse kibontakozni, egészségesen kiteljesíteni liturgikus életünket.

Harmadik megjegyzésem Odo Casel OSB kultusz-misztérium elméletét illeti. A fő nehézségem vele kapcsolatban az, hogy a misztérium mintha már eleve arra akarna mutatni, hogy nem mindenkinékhöz hozzáférhető, csak keveseknek, a beavattaknak való. Casel elméletét nem idézi sem a *Mediator dei et hominum*, XII. Pius 1947-ben megjelent apostoli körlevele, sem a II. Vatikáni zsinat. Ellenben mindkettő beszél arról, hogy a liturgia „az nyilvános istentisztelet, amelyet a mi Üdvözítőnk, mint az Egyház feje, bemutat a mennyei Atyának, és amelyet a hívek közössége bemutat Alapítójának és rajta keresztül az örök Atyának. Tehát röviden összefoglalva, a Szent Liturgia Jézus Krisztus egész titokzatos testének, a Fejnek és tagoknak nyilvános istentisztelete.” (*Mediator Dei*, 20. pont).

„Joggal tekinthetjük tehát a liturgiát, mint Jézus Krisztus papi tevékenységének gyakorlatát, amelyben érzékelhető jelek jelzik is, de egyszerűsmind mindegyik a maga sajátos módja szerint meg is valósítja az ember szentté-tevéését, amikor a teljes közös istentiszteletet Jézus Krisztus misztikus teste, vagyis a Fej és a tagok együtt mutatják be.

Ebből következik, hogy minden liturgikus cselekmény egyszerre Krisztusnak mint papnak és testének, azaz az Egyháznak a műve. Ez így kiváló módon cselekmény, amelynek hatékonyságát az egyháznak semmi más cselekedete rangban és mértékben el nem éri.” (*Lit. konst.* 7. pont)

A misztériumra való utalás és rámutatás, a misztikus együttműködésre való hivatkozás tehát itt sem hiányzik. De mintha a nyelv érthetőbb volna: egyházunk nyelve. A Szent Liturgiában Krisztus által az Egyházban végzett Isten-tiszteleten veszünk részt, és sohasem vagyunk egyedül, mert Krisztus mindig jelen van, és Egyházával együtt tevékenykedik.

Egyházunknak ezzel a szavával — azt hiszem — arra a kérdésünkre is feleletet kaptunk: mit kell hát tennünk? El kell követnünk minden tőlünk telhetőt, hogy megismerjük az egyháznak a zsinaton keresztül szóló tanítását, irányítását, a szentmise bemutatására és a benne való részvételre, a szentségek vételére vonatkozó krisztusi tekintéllyel szóló szavait, hogy minél teljesebben megélhessük nem a reformot — újításokat keresve —, hanem az igazi megújulást. Az igazi liturgikus mozgalom és az Egyház szent zsinata is valójában ezt akarja.

Albert István Sch. P.